

Concerttoelichting

MAHLER 1 MET LAHAV SHANI

DO 4 NOVEMBER 2021 • 20.15 UUR
VR 5 NOVEMBER 2021 • 20.15 UUR
ZO 7 NOVEMBER 2021 • 14.15 UUR

ROTTERDAMS
PHILHARMONISCH
ORKEST

PROGRAMMA

dirigent Lahav Shani
cello Nicolas Altstaedt

Ernest Bloch 1880-1959
Schelomo, Hebreeuwse rapsodie voor
cello en orkest [1915-16]

Pauze

Gustav Mahler 1860-1911
Symfonie nr. 1 in D [1884-88, revisie
1906]

- Langzaam, sleppend (Wie ein Naturlaut) – Im Anfang sehr gemächlich
- Kräftig bewegt, doch nicht zu schnell
- Feierlich und gemessen, ohne zu schleppen
- Stürmisch bewegt

Einde concert circa 22.10/16.10 uur

Rouwstoet van de jager. Litho van J.F. Wentzel, circa 1850. Op dit gegeven baseerde Gustav Mahler de treurmars in zijn Eerste symfonie.

JOODSE WORTELS

Je zou verwachten bij een componist als Gustav Mahler, die zichzelf zo centraal stelt in zijn composities, dat zijn Joodse afkomst daarin prominent naar voren zou komen. Maar dat valt nog te bezien. Een overtuigender Joods geluid klinkt bij Ernest Bloch. Je kunt zelfs stellen dat hij in zijn 'Joodse cyclus' zijn eigen stem als componist heeft gevonden.

Vorige uitvoeringen door ons orkest:
Bloch Schelomo: dec 2006, cello Sol Gabetta, dirigent Leonard Slatkin
Mahler Eerste symfonie: jun 2017, dirigent David Afkham

Een uur voor aanvang van het concert geeft Gijsbert Kok een inleiding op het programma, toegang € 5. Kaartjes zijn aan de zaal te verkrijgen tegen pinbetaling. Voor Vrienden is de inleiding gratis.

Cover: Koning Salomo bestudeert de Thora. 13de-eeuws miniatuur, collectie British Museum.

Stem

Bloch componeerde aanvankelijk in zijn vrije tijd, naast zijn werk in de klokkenwinkel van zijn vader in Genève en hij toonde zich vooral onder de invloed van Debussy en Richard Strauss. Er waren vroege successen, zoals de uitvoering van zijn *Eerste symfonie* in 1903 op een muziekfestival in Bazel. Mahler dirigeerde daar zijn Tweede, waar de jonge Ernest zeer van onder de indruk was, maar tot meer dan een korte briefwisseling heeft dat niet geleid. Toen hij in 1911, 31 jaar oud, een aanstelling kreeg aan het Geneefse conservatorium, kon hij

zich intensiever op het componeren richten en vloeiende er al snel een reeks werken uit zijn pen die later bekend werden als zijn 'Joodse cyclus': epische, emotionele werken met Bijbelse onderwerpen. Van letterlijke citaten van Hebreeuwse thema's is zelden sprake, maar hij bereikt wel steeds, met het tonale materiaal, de ritmes en de instrumentatie een overtuigende oriëntaalse atmosfeer. Onbetwist hoogtepunt van de cyclus is *Schelomo*, de *Hebreeuwse rapsodie voor cello en orkest* uit 1915. Somber gestemd, vanwege de ellende van de Eerste Wereldoorlog, kiest Bloch als uitgangspunt het

Bijbelboek *Prediker*, dat gaat over de onzinnigheid, de ijdelheid in de wereld. Een vocaal werk moet het worden maar Bloch beheerst het Hebreeuws onvoldoende en andere talen komen niet in aanmerking. Na een ontmoeting met de Russische cellist Alexander Barjanski vindt hij in de cello, met zijn grote bereik en diepzinnige karakter, de stem van koning Salomo, de stem van Prediker. Het opus bezit, ondanks de rapsodische vorm, een duidelijke structuur, met een snel middendeel tussen twee langzame hoekdelen. In dat middendeel introduceert de hobo een lied dat vader Bloch altijd zong:

De muziek moet uiteindelijk toch voor zichzelf spreken, maar het is duidelijk dat de protagonist van deze Eerste symfonie de componist zelf is

Kodosh Attoh. Hoop is ver te zoeken in deze muziek, zelfs het slot brengt geen verlichting. Maar het meesterwerk zet Bloch als componist wel op de kaart.

Liefdesaffaire

Gustav Mahler heeft nog geen symfonie gecomponeerd als hij in 1888, 28 jaar oud, op slag beroemd wordt. Als kapelmeester aan het Stadttheater van Leipzig dirigeert hij de wereldpremière van *Die drei Pintos*, een door hem voltooid opera van Carl Maria von Weber.

Het enorme succes en het enthousiasme van de kleinzoon van de componist, die hem de opdracht had gegeven, en meer nog diens vrouw Marion, waarmee Gustav een geheime hartstochtelijke affaire beleefd, leiden spoedig tot een creatieve uitbarsting waarin hij in zes weken zo'n beetje de hele *Eerste symfonie* op papier zet. Oorspronkelijk is het een symfonisch gedicht in vijf delen, maar het tweede deel, een liefdesverklaring aan Marion met de titel *Blumine*, zal later sneuvelen. De verhouding ook: als Mahler met treinkaartjes op het station staat om met haar te vertrekken, laat zij het afweten. Het moet hem hebben doen terugdenken aan een ongelukkige liefdesaffaire in 1884, die hij verwerkt had in zijn *Lieder eines fahrenden Gesellen*. Twee van die liederen citeert hij in zijn *Eerste symfonie*.

De optimistische Mahler hoopt dat hij voortaan van componeren zal kunnen leven, maar de première van de symfonie in 1889 in Boedapest wordt een fiasco. Het publiek kan hem niet

volgen en hij gaat nog verschillende keren grondig met deze partituur aan de slag. Niet alleen aan de vorm en de orkestratie wordt gesleuteld, ook worden programma's en titels toegevoegd, en later weer geschrapt. De muziek moet uiteindelijk toch voor zichzelf spreken, maar het is duidelijk dat de protagonist van deze *Eerste symfonie* de componist zelf is.

Gedurfd

Aan het begin van de symfonie – op te vatten als het ontwakken van de natuur – zet de klarinet de roep van de koekoek neer. Dit interval van een kwart groeit vervolgens uit tot belangrijke bouwsteen van de hele symfonie. Hieruit komt bijvoorbeeld het liedthema in de cello voort, *Ging heut' Morgen übers Feld*. Het kwartinterval klinkt ook in het derde deel als paukenbegeleiding wanneer de contrabas de trieste canon van de treurmars inzet. Voor zover de symfonie op het leven van de jonge Gustav zou kunnen passen, wordt hier wel gedacht aan de maanden die hij aan het sterfbed van zijn lievelingsbroer Ernst doorbracht. En de prominente rol van de contrabas, zou het toeval zijn dat zijn eerste muziekleraar bassist in de plaatselijke kapel was?

In de finale, die met een angstwekkende schreeuw begint, zijn voor de held nog heel wat hobbels te overwinnen, maar het eindigt met een happy end. De oorspronkelijke titel 'Dall' Inferno al Paradiso' was wel toepasselijk, gezien de citaten uit de *Dante-symfonie* van Liszt en *Parsifal*

van Wagner. In de eerdere delen citeert hij hoofdzakelijk uit eigen jeugdwerken.

Mahler was evident met zijn roots bezig, maar de invloed van zijn Joodse identiteit in deze symfonie bleef bescheiden. Hooguit kun je de onderbreking van de dodenmars, die met de scherpe klank van de es-klarinet aan klezmer doet denken, als Joods interpreteren. De componist schrijft op dit punt 'mit Parodie' in de partituur en spreekt zelf niet over Joodse maar over Boheemse musici. Met hun vrolijke en banale deuntjes vormen ze een pijnlijk contrast met de begrafenistoet, die begeleid wordt door saai, slechte muzikanten. En Joods of niet, juist dit deel stuitte het meeste op onbegrip van zijn publiek. Het werkte op de lachspieren, terwijl de componist een hartverscheurend effect beoogd had.

Voor Mahler zal zijn afkomst meer een last dan een zegen zijn geweest. Beperkende maatregelen voor Joodse burgers werden weliswaar tijdens zijn jeugd steeds meer losgelaten, maar voor een prestigieuze positie als dirigent moest hij zich toch nog katholiek laten dopen.

De *Eerste symfonie* vond uiteindelijk zijn weg en Mahler heeft het stuk nog vaak gedirigeerd. Maar het bleef een zorgenkind, dat hij desondanks altijd zag als zijn meest spontane en gedurfd symfonie.

Eelco Beinema

Foto Marco Borggreve

Lahav Shani, dirigent

Geboren: Tel Aviv, Israël

Huidige positie: chef-dirigent Rotterdams Philharmonisch Orkest; music director Israel Philharmonic Orchestra

Eerder: vaste gastdirigent Wiener Symphoniker van 2017-2020

Studie: piano aan de Buchmann-Mehta School of Music Tel Aviv; piano en directie aan de Hochschule für Musik 'Hanns Eisler' Berlijn; mentor: Daniel Barenboim

Doorbraak: 2013, na het behalen van de eerste prijs van het Gustav Mahler Dirigentenconcours in Bamberg

Daarna: gastdirecties Berliner Staatskapelle, Berliner Staatsoper, Wiener Philharmoniker, Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks, Staatskapelle Dresden, Tonhalle Orchester Zürich, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, Philharmonia Orchestra, Philadelphia Orchestra, Pittsburgh Symphony Orchestra, Seoul Philharmonic Orchestra, Koninklijk Concertgebouworkest

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2016

Nicolas Altstaedt, Cello

Geboren: Heidelberg, Duitsland

Studie: Musik-Akademie Basel bij Ivan Monighetti; Hanns Eisler Hochschule Berlin bij Boris Pergamenschikow en Eberhard Feltz

Prijzen: Borletti Buitoni Fellowship (2009), Credit Suisse Young Artist Award (2010), BBC New Generation Artist (2010-12)

Doorbraak: 2010, debuteert met de Wiener Philharmoniker onder Gustavo Dudamel, Lucerne Festival

Daarna: Tonhalle Orchester Zürich, Tschechische Philharmonie, Tokyo Metropolitan Orchestra, Wiener Sinfoniker; Artist in Residence Zermatt Festival, Artist in Resonance Musikkollegium Winterthur; artistiek directeur Lockenhaus Kammermusikfest

Kamermuziekpartners: Janine Jansen, Vilde Frang, Alexander Lonquich, Martin Fröst, Pekka Kuusisto, Quatuor Ébène

Instrument: Giulio Cesare Gigli, Rome 1789

Debuut Rotterdam: 2016

Foto Marco Borggreve.

AGENDA

vr 12 november 2021 • 20.15 uur

dirigent **Jukka-Pekka Saraste**
sopraan **Helena Juntunen**
bariton **Tommi Hakala**
koor **YL Male Voice Choir**
Sibelius Kullervo

zo 14 november 2021 • 14.15 uur

dirigent **Jukka-Pekka Saraste**
sopraan **Helena Juntunen**
bariton **Tommi Hakala**
Sibelius Orkestliederen
Sibelius De bard
Sibelius Lemminkäinen-suite

wo 1 december 2021 • 14.00

en 16.00 uur

Sint Sing-Along (3+)
leden van het Rotterdams
Philharmonisch Orkest
i.s.m. **Hofplein Rotterdam**
Bekende Sinterklaasliedjes

vr 3 december 2021 • 20.15 uur

dirigent **Lahav Shani**
piano **Yuja Wang**
Rachmaninov Tweede pianoconcert
Berlioz Symphonie fantastique

vr 17 december 2021 • 19.30 uur

za 18 december 2021 • 19.30 uur

zo 19 december 2021 • 13.30 uur

dirigent **Jonathan Cohen**
sopraan **Emöke Baráth**
countertenor **Andreas Scholl**
tenor **Andrew Staples**
bariton **Matthew Rose**
koor **Groot Omroepkoor**
Händel Messiah

wo 29 december 2021 • 13.15

en 15.00 uur

do 30 december 2021 • 13.15

en 15.00 uur

De notenkraaker (4+)
dirigent **Adam Hickox**
acteurs **Eric Jan Lens, Christiaan Koetsier** en **Sanne Franssen**
scenografie **Kathelijne Monnens** en **Cynthia Borst**
regie **Fons Merkies**
Tsjaikovski De notenkraaker (selectie)

ORKESTLEDEN

Chef-dirigent

Lahav Shani

Eredirigent

Valery Gergiev
Yannick Nézet-Séguin

Eerste viool

Igor Gruppman,
concertmeester
Marieke Blankestijn,
concertmeester
Quirine Scheffers
Hed Yaron Meyerson
Saskia Otto
Arno Bons
Mireille van der Wart
Shelly Greenberg
Cor van der Linden
Rachel Browne
Maria Dingjan
Marie-José Schrijner
Noëmi Bodden
Petra Visser
Sophia Torrenza
Hadewijch Hofland
Annerien Stuker
Alexandra van Beveren
Koen Stapert

Tweede viool

Charlotte Potgieter
Cecilia Ziano
Frank de Groot
Laurens van Vliet
Tomoko Hara
Elina Staphorsius
Jun Yi Dou
Bob Bruyn
Letizia Sciarone
Eefje Habraken
Maija Reinikainen
Sumire Hara
Wim Ruitenbeek
Babette van den Berg
Melanie Broers

Altviool

Anne Huser
Roman Spitzer
Maartje van Rheeden
Galahah Samson
Kerstin Bonk
Lex Prummel
Janine Baller
Francis Saunders
Veronika Lénártová
Rosalinde Kluck
León van den Berg

Cello

Emanuele Silvestri
Joanna Pachucka
Daniel Petrovitsch
Mario Rio
Gé van Leeuwen
Eelco Beinema
Carla Schrijner
Pepijn Meeuws
Yi-Ting Fang

Contrabas

Matthew Midgley
Ying Lai Green
Jonathan Focquaert
Robert Franenberg
Harke Wiersma
Arjen Leendertz
Ricardo Neto

Fluit

Juliette Hurel
Joséphine Olech
Désirée Woudenberg

Hobo

Remco de Vries
Karel Schoofs
Hans Cartigny
Anja van der Maten

Hobo/althobo

Ron Tijhuis

Klarinet

Julien Hervé
Bruno Bonansea
Jan Jansen

Klarinet/ basklarinet

Romke-Jan Wijmenga

Fagot

Pieter Nuytten
Marianne Prommel

Fagot/contrafagot

Hans Wisse

Hoorn

David Fernández
Alonso
Wendy Leliveld
Richard Speetjens
Laurens Otto
Pierre Buizer

Trompet

Giuliano Sommerhalder
Alex Elia
Simon Wierenga
Jos Verspagen

Trombone

Pierre Volders
Alexander Verbeek
Remko de Jager

Bastrombone/ contrabastrom- bone

Ben van Dijk

Tuba

Hendrik-Jan Renes

Pauken/slagwerk

Randy Max
Danny van de Wal
Ronald Ent
Martijn Boom
Adriaan Feyaerts

Harp

Charlotte Sprenkels